

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ

ІНСТИТУТ ОВОЧІВНИЦТВА І БАШТАННИЦТВА

Методичні вказівки

до виконання практичних, лабораторних занять та
самостійної роботи з дисципліни

«МЕТОДОЛОГІЯ ВИРОБНИЦТВА ОРГАНІЧНОЇ ОВОЧЕВОЇ І БАШТАННОЇ ПРОДУКЦІЇ»

напрямок підготовки доктор філософії
у галузі знань 20 «Аграрні науки та продовольство»,
спеціальність 201 «Агрономія»

Розглянуто та затверджено на засіданні відділу новітніх
технологій вирощування овочевих і баштанних культур
протокол від «__» _____ 2019 р. № __

Селекційне – 2019 р.

Методичні вказівки до виконання практичних, лабораторних занять та самостійної роботи із дисципліни «*Методологія виробництва органічної овочевої і багатанної продукції*» за напрямом підготовки - доктор філософії у галузі знань 20 «Аграрні науки та продовольство», спеціальність 201 «Агрономія», спеціалізація «Овочівництво» і «Селекція і насінництво».

Укл. Вітанов О.Д, Куц О.В., Рудь В.П., Онищенко О.І. Селекційне: ІОБ НААН, 2019. 17 с.

□ ІОБ НААН, 2019 рік

ЗМІСТ

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	4
2. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	5
3. ТЕМИ ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ	6
4. САМОСТІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧА	10
4.1 Загальні рекомендації до організації самостійної роботи здобувачів	10
4.2 Питання для самостійного опрацювання	11
5. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ	14
6. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	15

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Мета проведення практичних та лабораторних занять з навчальної дисципліни «**Методологія виробництва органічної овочевої і багатанної продукції**» – це надання сучасних знань та практичних навичок з питань управління якістю овочевої продукції при її формуванні за системи органічного землеробства.

Завданням дисципліни є вивчення історії формування, сучасного стану науки та галузі овочівництва, спеціальної термінології; опанування основних напрямків сучасних технологій виробництва овочевої продукції; освоєння методів формування овочевої продукції на основі органічного землеробства; вивчення сучасних засад формування якісного насіння овочевих культур на основі органічного землеробства.

На основі знань, набутих під час вивчення дисципліни, здобувачі повинні **знати** пріоритетні напрями та тенденції розвитку органічного овочівництва; теоретичні основи повноцінного використання продуктивного потенціалу овочевих рослин; принципи функціонування технологій різного спрямування; основи формування якісної овочевої продукції і насіння; підходи до розробки технологічних процесів і операцій; методи визначення якості продукції овочівництва і насіння; **вміти** працювати з джерелами інформації для визначення пріоритетних напрямків розвитку органічного овочівництва; формувати стратегію проведення досліджень на перспективу; володіти методикою проведення досліджень з напрямку отримання органічної продукції; розробляти принципово нові підходи щодо проведення досліджень у напрямку органічного землеробства; всебічно та фундаментально аналізувати наукові результати з можливістю їх подальшого удосконалення та впровадження; **володіти** методикою закладання вегетаційних, польових дослідів, супутніх досліджень за органічного овочівництва; сучасними приладами та обладнанням; методами визначення якості овочевої продукції і насіння.

До початку практичних та лабораторних заняття здобувачі мають вивчити відповідний теоретичний матеріал за підручниками, конспектами лекцій та іншою рекомендованою літературою, ознайомитися зі змістом і порядком виконання практичної роботи з даної теми.

Оцінки, отримані здобувачем за окремі практичні та лабораторні заняття, враховуються при виставленні підсумкової оцінки з навчальної дисципліни.

2. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття 1

«Практичне освоєння методик щодо визначення агрофізичного стану ґрунту в польових умовах»

Мета роботи: оволодіння методикою щодо визначення агрофізичного стану ґрунту в польових умовах.

Практичне завдання:

1. Ознайомитись з основними методиками щодо визначення агрофізичного стану у польових умовах
2. Обладнання та прилади для визначення агрофізичного стану ґрунту.
3. Способи обробітку ґрунту у біологізованих сівозмінах.
4. Визначити агрофізичного стану ґрунту в польових умовах за однією з методик

Завдання для перевірки знань:

1. Способи обробітку ґрунту у біологізованих сівозмінах.
2. Вимоги до обробітку ґрунту.
3. Знаряддя для обробітку ґрунту.
4. Контроль якості обробітку ґрунту.
5. Параметри та прилади для визначення агрофізичного стану ґрунту.

Практичне заняття 2

«Визначення фітосанітарного стану овочевих культур у польових умовах. Фітопатологічний і ентомологічний аналіз рослинних зразків»

Мета роботи: оволодіння практичними навичками проведення моніторингових досліджень овочевих агроценозів і на їх основі визначення фітосанітарного стану посівів овочевих культур.

Практичні завдання:

1. Ознайомлення з методами фітопатологічних досліджень.
2. Особливості роботи з ентомологічними об'єктами.
3. Визначення рівня поширеності та інтенсивності розвитку шкідливих об'єктів в польових умовах.
4. Відбір рослинних зразків і робота з визначниками для визначення шкідливих об'єктів.

Завдання для перевірки знань:

1. З чого розпочинати аналіз фітосанітарного стану посівів?
2. Основні хвороби овочевих культур і методи їх обліку?
3. Як виділити і визначити збудника хвороби?
4. Основні шкідники овочевих культур і методи їх обліку.
5. Що таке ЕПШ?
6. Які основні показники характеризують фітосанітарний стан посівів?

3. ТЕМИ ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ

Лабораторне заняття 1

«Документообіг за органічного господарювання (первинна та послідуочі сертифікації, сертифікація в конвекційний період)»

Мета роботи: Набуття навичок ведення документообігу за органічного господарювання (рослинництво).

Завдання:

1. Ознайомитись з основними принципами сертифікації виробництва органічної продукції рослинництва.

2. Проаналізувати алгоритм проведення сертифікації виробництва органічної продукції за стандартами МАОС з органічного виробництва і переробки, що еквівалентний Постановам Ради (ЄС) № 834/2007 та 889/2008, НОП (США); ЯСС (Японія), Біо Свісс (Швейцарія), KRAV (Швеція), Naturland (Німеччина).

3. Ознайомитись з основними документами господарства, які необхідні для проходження первинної та послідуочих сертифікації органічного виробництва.

4. Основні критерії проведення сертифікації в конвекційний період.

Результати заняття: ознайомлення з документообігом за органічного господарювання, особливостями проведення сертифікації за різних стандартів.

Лабораторне заняття 2

«Алелопатичне тестування сумісності рослин»

Мета роботи: Набуття практичних навичок проведення алелопатичного тестування сумісності рослин.

Завдання:

1. Засвоїти поняття «алелопатія».

2. Ознайомитись з основними методиками щодо проведення алелопатичного тестування сумісності рослин.

3. Підготувати прилади, обладнання та натуральні зразки (насіння, рослини тощо) для проведення тестування.

4. Провести тестування за однієї з засвоєних методик.

Результати заняття: ознайомлення з основними методиками щодо проведення алелопатичного тестування сумісності рослин за органічного господарювання.

Лабораторне заняття 3

«Прилади та обладнання для визначення агрофізичного стану ґрунту. Методики визначення агрофізичного стану ґрунту»

Мета роботи: освоєння методики визначення агрофізичного стану ґрунту.

Завдання:

Ознайомитись з особливостями обробітку ґрунту за органічного господарювання. .

Вимоги до обробітку ґрунту.

Способи обробітку ґрунту.

Знаряддя для обробітку ґрунту.

Результати заняття:

Визначено способи обробітку ґрунту у біологізованих сівозмінах

Встановлено параметри та прилади для визначення агрофізичного стану ґрунту.

Проведено контроль якості обробітку ґрунту.

Лабораторне заняття 4

«Листова та ґрунтова діагностика живлення овочевих рослин, експрес-методи. Алгоритм візуальної діагностики дефіциту елементів живлення»

Мета роботи: оволодіння основними методиками та принципами контролювання живлення овочевих рослин.

Завдання:

1. Ознайомитись з основними методиками визначення забезпеченості ґрунту та рослин макро- та мікроелементами.

2. Визначити особливості проведення ґрунтової діагностики живлення рослин в різних ґрунтово-кліматичних зонах України.

3. Ознайомитись з основними етапами проведення листової діагностики рослин (хімічний аналіз рослин, інтерпретація результатів, розробка рекомендацій щодо усунення існуючих проблем живлення).

4. Ознайомитись з основним концептом візуальної діагностики дефіциту елементів живлення для сільськогосподарських рослин.

Результати заняття: ознайомлення з основними методиками ґрунтової та листової діагностики живлення овочевих рослин, набуття навичок проведення візуальної діагностики нестачі різних елементів живлення.

Лабораторне заняття 5

«Принципи формування систем захисту овочевих культур від шкідників і хвороб»

Мета роботи: ознайомлення з основними засобами і методами захисту рослин.

Завдання:

1. Проаналізувати засоби захисту рослин за призначенням, дією на шкідливий організм, препаративними формами;
2. Проаналізувати методи захисту рослин;
3. Як формується інтегрований захист рослин проти шкідливих організмів.
4. Ознайомлення з основним документом, який регламентує застосування препаратів у сільському господарстві.
5. Скласти систему захисту досліджуваної культури від шкідників і хвороб.

Результати заняття: набуття навичок з розробки системи захисту рослин.

Лабораторне заняття 6

«Ознайомлення з діючим нормативними документами»

Мета роботи: ознайомлення з діючим нормативними документами щодо оцінювання якості продукції органічного виробництва.

Завдання:

1. Ознайомлення зі статистичними методами контролю якості;
2. Сертифікація органічної продукції в Україні;
3. Ознайомлення з основними положеннями Закону України № 2496-VIII від 10.07.2018 «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції».
4. Ознайомлення з основними нормативними вимогами закордонних стандартів: Регламент Ради ЄС №834/2007, Регламент Комісії ЄС №889/2008; Регламент Комісії ЄС №1235/2008); Canadian Organic Standards; Вимоги Національної Органічної Програми США (NOP) тощо.

Результати заняття: вміння працювати з основними нормативними документами щодо оцінювання якості органічної продукції.

Лабораторне заняття 7

«Визначення архітекtonіки насінневих рослин»

Мета роботи: ознайомлення з

Завдання:

1. Ознайомитись з архітекtonікою насінневих рослин.
2. Засвоїти типи галуження насінників.

3. Визначити типи галуження насінників на натуральних зразках.

Результати заняття: ознайомлення з архітектонікою насінневих рослин, набуття навичок щодо визначення типів галуження насінників.

Лабораторне заняття 8

«Методика проведення інспектування (польового оцінювання) сортових посівів»

Мета роботи: ознайомлення з діючим нормативними документами щодо оцінювання якості сортових посівів.

Завдання:

1. Ознайомитись з ДСТУ 8557:2015. Насінництво. Інспектування овочевих і баштанних культур.

2. Мета польового оцінювання.

3. Техніка проведення польового оцінювання.

Результати заняття: ознайомлення з ДСТУ 8557:2015. Насінництво. Інспектування овочевих і баштанних культур та техніка проведення польового оцінювання.

Лабораторне заняття 9

«Особливості інспектування (польового оцінювання) сортових посівів за безпересадкового способу вирощування»

Мета роботи: ознайомлення з діючим нормативними документами щодо польового оцінювання (інспектування) якості сортових посівів.

Завдання:

1. Ознайомитись з ДСТУ 8557:2015. Насінництво. Інспектування овочевих і баштанних культур.

2. Категорії насіння.

3. Способи вирощування насінників (пересадковий, безпересадковий).

4. Основні критерії проведення польового оцінювання (інспектування) за безпересадкового способу вирощування.

5. Переваги та недоліки безпересадкового способу вирощування насінників.

Результати заняття: ознайомлення з ДСТУ 8557:2015. Насінництво. Інспектування овочевих і баштанних культур. Категорії насіння та способи вирощування насінників. Засвоєння основних критеріїв проведення польового оцінювання (інспектування) за безпересадкового способу вирощування.

4. САМОСТІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧА

4.1 Загальні рекомендації до організації самостійної роботи здобувачів

Обов'язковим елементом успішного засвоєння навчального матеріалу дисципліни «Методологія виробництва органічної овочевої і баштанної продукції» є самостійна робота здобувачів вищої освіти з вітчизняною і зарубіжною літературою з питань теорії, методології та практики проведення наукових досліджень. Самостійна робота є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від нормованих навчальних занять, тобто лекційних, семінарських, практичних і лабораторних занять.

Основні види самостійної роботи, на які повинні звертати увагу здобувачі:

- вивчення лекційного матеріалу;
- робота з опрацювання та вивчення рекомендованої літератури;
- підготовка до практичних занять;
- підготовка до дискусій та пропонованих викладачем завдань в межах семінару;
- робота над рефератом (тезами, доповіддю);
- робота над індивідуальними науково-дослідними завданнями здобувачів згідно тематики їх наукової роботи;
  - самоперевірка студентом власних знань за запитаннями для самодіагностики;
  - підготовка до поточного та підсумкового контролю.

Опрацювання лекційного матеріалу. У системі різних форм навчально виховної роботи особливе місце належить лекції, де викладач надає здобувачу основну інформацію, навчає розмірковувати, аналізувати, допомагає опанувати ключові знання, а також спрямовує самостійну роботу здобувача.

Зв'язок лекції і самостійної роботи здобувача розглядається в таких напрямках:

- лекція як головна початкова ланка, що визначає зміст і обсяг самостійної роботи здобувача;
- методичні прийоми читання лекцій, що активізують самостійну роботу здобувачів;
- самостійна робота, яка сприяє поглибленому засвоєнню теми на базі прослуханої лекції.

Перший етап самостійної роботи починається з процесу слухання і записування лекції. Правильно складений конспект лекції – найефективніший засіб стимулювання подальшої самостійної роботи студентів. Здобувач повинен чітко усвідомити, що конспект – це короткий тезовий запис головних положень навчального матеріалу. Складання і вивчення конспекту – перший етап самостійної роботи студента над вивченням теми чи розділу. Конспект допомагає в раціональній підготовці до

практичних занять, заліку, у визначенні напряму і обсягу подальшої роботи з літературними джерелами.

Під час підготовки до лекції здобувач повинен опрацювати матеріал попередньої лекції з використанням підручників та інших джерел літератури. На лекціях висвітлюють тільки основні теоретичні положення та найбільш актуальні проблеми, тому більшість питань виноситься на самостійне опрацювання.

Підготовка до практичних занять. Підготовка до практичних занять розпочинається з опрацювання лекційного матеріалу. Здобувач повинен самостійно ознайомитися з відповідним розділом робочої програми, підготувати відповіді на контрольні запитання, які подані в програмі у певній послідовності згідно з логікою засвоєння навчального матеріалу.

Практичні заняття збагачують і закріплюють теоретичні знання здобувачів, розвиваючи їх творчу активність, допомагають у набутті практичних навичок роботи за предметом навчальної дисципліни.

У процесі підготовки до практичних занять самостійна робота здобувачів є обов'язковою частиною навчальної роботи, без якої успішне і якісне засвоєння навчального матеріалу неможливе. Це свідчить про необхідність керування самостійною роботою з боку викладача завдяки проведенню цілеспрямованих організаційних і контрольних заходів.

У разі, коли здобувач не може самостійно розібратися в якомусь питанні, він може отримати консультацію у викладача (згідно з графіком проведення консультацій). Добре організовані консультації дозволяють спрямувати самостійну роботу в потрібному напрямі, зробити раціональною і підвищити її ефективність.

5.2 Питання для самостійного опрацювання

Тема 1. Ознайомлення зі світовими тенденціями розвитку органічного землеробства у країнах ЄС. Основні функції та принципи екологічного маркетингу.

1. Світові тенденції розвитку органічного землеробства
2. Органічне овочівництво в країнах ЄС
3. Стан формування та функціонування ринку органічної овочевої продукції
4. Теоретичні засади маркетингу господарств з виробництва органічної продукції
5. Удосконалення маркетингових підходів в органічних овочевих господарствах
6. Екологічний маркетинг. Еволюція поняття. Концепції маркетингу.
7. Сегментування овочевого ринку шляхом розподілу цільових овочевих ринків на чіткі групи споживачів (сегменти) з метою вивчення їх потреб, характеристик, процесу прийняття рішень у придбанні овочевої продукції та ін.

Тема 2. Ознайомлення з сучасним станом розвитку органічного овочевого ринку України. Основні принципи організації маркетингових підрозділів на підприємствах овочевої галузі в процесі виробництва органічної продукції.

1. Еволюція розуміння екологічного маркетингу, його принципи, концепції, інструменти і функції

2. Основні складові приклади макросередовища, що мають вплив на підприємство. Визначення основних етапів маркетингової діяльності підприємств.

3. Управління маркетингом, що передбачає реалізацію маркетингової стратегії, а саме: планування маркетингу; контроль; створення організаційних структур управління маркетингом; маркетингову логістику.

4. Розробка ринкової та продуктової стратегії підприємства, що передбачає розробку комплексу маркетингу на основі визначення типу попиту; розробку товарів; розробку диверсифікаційної стратегії; прогноз життєвого циклу; розробку стратегії ціноутворення; розробку

5. Вивчення стратегії розподілу; ознайомлення із стратегією логістичних витрат, торгових марок та сервісного обслуговування; розробка стратегії просування та партнерських відносин.

6. Розробка заходів з планування маркетингу (план реалізації стратегії позиціонування) для створення конкурентної організації, спроможної використати потенціал ринку. Аналіз маркетингового середовища.

Тема 3. Вивчення основних сертифікаційних вимог за різних методів органічного господарювання в рільництві

1. Ознайомлення з основними методами ведення органічного господарювання: органічні технології, пермакультура, біодинаміка тощо.

2. Стандарти ІФОАМ для органічного виробництва та переробки

3. Сертифікаційні вимоги виробництва органічної продукції за різних стандартів: МАОС з органічного виробництва і переробки, що еквівалентний Постановам Ради (ЄС) № 834/2007 та 889/2008, НОП (США); ЯСС (Японія), Біо Свісс (Швейцарія), KRAV (Швеція), Naturland (Німеччина).

Тема 4. Ознайомлення зі світовим та вітчизняним досвідом виробництва овочевої продукції за різних технологічних підходів.

1. Основні принципи органічного землеробства.

2. Пермакультура: історія, поширення, основні технологічні підходи.

3. Біодинамічне господарювання: основні критерії, сертифікація, поширення.

4. Особливості органічних технологій вирощування овочевих рослин (вітчизняний та закордонних досвід).

Тема 5. Ознайомлення зі світовим та вітчизняним досвідом щодо обробітку ґрунту.

1. Еволюція способів обробітку ґрунту.

2. Способи обробітку ґрунту в органічному землеробстві.
3. Світовий досвід щодо обробітку ґрунту.
4. Вітчизняний досвід щодо обробітку ґрунту.

Тема 6. Сидеральні добрива. Мікробні препарати для оптимізації живлення овочевих рослин (мікоризація, азотфіксація, фосфор- та калій мобілізація).

1. Класифікація органічних добрив
2. Сидерація – як важливе джерело забезпечення ґрунту органічною речовиною та азотом.
3. Основні критерії ефективного використання сидеральних добрив.
4. Класифікація мікробних препаратів для оптимізації живлення рослин
5. Особливості використання мікробних препаратів в технології вирощування овочевих рослин
6. Використання явища мікоризи для покращення умов живлення та росту овочевих рослин. перелік овочевих рослин, які не формують мікоризу.

Тема 7. Інтегрований захист овочевих рослин: вітчизняний та закордонних досвід.

1. Основні принципи інтегрованого захисту рослин.
2. Ефективність поєднання агротехнічних та біологічних заходів захисту рослин.
3. Параметри максимальної ефективності мікробіологічних препаратів в захисті овочевих рослин від хвороб та шкідників.
4. Основні види мікробіологічних препаратів, спектр та механізм їх дії.

Тема 8. Вивчення способів контролювання якості органічної продукції в розвинених країнах.

1. Регламент Ради ЄС №834/2007; Регламенти Комісії ЄС №889/2008 та №1235/2008 щодо органічного виробництва та переробки.
2. Національна Органічна Програма США (NOP)
3. Приватна органічна сертифікація: Bio Suisse (Швейцарія), Demeter (для біодинамічних господарств; поширені по всьому світі); Naturland (Німеччина та весь світ); Soil Association (Великобританія); KRAV (Швеція).

Тема 9. Контроль стану насінневих рослин за фазами розвитку. Прояв сортових вирізняльних ознак у польових умовах. Ділянковий (ґрунтовий) сортовий контроль.

1. Основні фази розвитку насінневих рослин.
2. Сортові вирізняльні ознаки у польових умовах.
3. Сортові та фіто прочистки.
4. Обстеження насінників перед цвітінням.
5. Мета проведення ділянкового (ґрунтового) сортового контролю.

Тема 10. Ознайомлення зі світовим та вітчизняним досвідом щодо виробництва насіння і садивного матеріалу.

1. Про насіння і садивний матеріал. Закон України. (у ред. наказу № 2530- VIII від 06.09.2018) Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 13, с. 92.

2. Виробництва насіння і садивного матеріалу в США та країнах ЄС.

3. Вітчизняний досвід щодо виробництва насіння і садивного матеріалу.

4. Досвід ІОБ НААН щодо виробництва насіння і садивного матеріалу.

Тема 11. Документація в насінництві. Первинні й остаточні сортові документи.

1. Первинні сортові документи.

2. Остаточні сортові документи.

5. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Засоби діагностики успішності навчання. Встановлення рівня отриманих у результаті навчання здобувачами (аспірантами) базового пакету знань, навичок, понять, умінь, набутих у процесі наукового пізнання загальної навчальної дисципліни «*Методологія виробництва органічної овочевої і баготної продукції*»

Для визначення рівня засвоєння аспірантів навчального матеріалу, враховуючи, що вид контролю – екзамен, приймається наступне оцінювання:

- поточне тестування після вивчення змістових модулів;
- підсумковий іспит.

Іспит – оцінка рівня засвоєння аспірантом повного курсу загальної навчальної дисципліни (лекційний, практичний, лабораторний матеріал, самостійна підготовка).

Для діагностики знань використовується модульно-рейтингова система за 100-бальною шкалою оцінювання, максимальна кількість балів з кожного виду

контролю розподіляється наступним чином:

- поточне оцінювання змістових модулів (тестові модульні контрольні роботи і/або усне опитування) – **40 балів**;
- семестровий іспит – **60 балів**.

Кількість балів відповідає оцінці, що наведено нижче у шкалі оцінювання.

Розподіл балів, які отримують здобувачі поточне оцінювання

Змістовний модуль №1		Змістовний модуль № 2						Змістовний модуль № 3			Сума, балів
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	
зараховано	зараховано	зараховано	зараховано	зараховано	зараховано	зараховано	зараховано	зараховано	зараховано	зараховано	
3	3	3	4	4	4	4	3	4	4	4	40
T1, T2 ... T11 теми змістовних модулів											

Шкала оцінювання: ECTS та національна

Сума балів за всі види навчально-наукової діяльності	Оцінка рівня засвоєння лекційного, семінарського, практичного, лабораторного матеріалу, самостійно набутих навичок та знань	
	за ECTS	за національною шкалою
90–100	A	відмінно
82–89	B	добре
74–81	C	
64–73	D	задовільно
60–63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно, з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

6. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1	Бурлюкіна Е. О. Екологічний маркетинг в сучасному суспільстві / Е. О. Бурлюкіна // Маркетинг. – 2002. – № 4. – С. 16–19.
2	Гринів Л.С. Екологічно збалансована економіка: проблеми теорії: Монографія / Л.С. Гринів. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І Франка. – 2001. – 240 с.
3	Мельник Л. Г. Экологическая экономика : учебник / Л. Г. Мельник. – Суммы : Университетская книга, 2001. – 350 с.
4	Меркулова А. В. Економічна привабливість виробництва екологічно чистих товарів. Стратегія внутрішнього розвитку промислових регіонів / А. В. Меркулова // Держава та ринок. – Маріуполь : ПДТУ, 2006. – С. 308–310.
5	Методичні рекомендації з ціноутворення на органічну продукцію / Ю.О. Лупенко, В.Я. Месеель-Веселяк, П.Т. Саблук та ін. / за ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месеель-Веселяка. – К.: ННЦ ІАЕ, 2013. – 100 с
6	Органическое сельское хозяйство Беларуси: перспективы развития . Материалы международной научно-практической конференции / сост. Н.И. Поречина. – Минск.: Донарит. – 2012. – 104 с.
7	Органическое сельское хозяйство: перспективы для стран ВЕКЦА [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://ictsd.org/i/news/bridgesrussian/181870/ (дата обращения 25.03.2014).
8	Органічне виробництво і продовольча безпека. – Житомир: Полісся. – 2013. – 492 с.
9	Садеков А. А. Екологічний підхід до управління підприємством: проблеми і перспективи / А. А. Садеков // Економіка України. – 2003. – № 5. – С. 39–46.

10	Садченко О. В. Принципи і концепції екологічного маркетингу : монографія / О. В. Садченко. – Одеса : Астропрінт, 2002. – 400 с.
11	Федорцева А. Техногенно-економічна ситуація в Україні та управління рівнем її безпеки / А. Федорцева, О. Бутрим // Економіка України. – 1998. – № 5. – С. 74–78.
12	Школа В. Ю. Проблеми управління та прогнозування життєвого циклу органічної інноваційної продукції / В. Ю. Школа // Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2005. – Вип. 3–4. – С. 107–110.
13	Стецишин П.О., Рекуненко В.В., Пиндус В.В. Основи органічного виробництва Вінниця : Нова Книга, 2008. – 528 с.
14	Урбан І., Хубер Б., Дитртова К., Прокопчук Т., Айзенрінг Т., Віллер Х. Можливості державної підтримки для розвитку органічного сільського господарства. Досвід інших країн. – К., 2013. – 122 с.
15	Калинина И. Живая земля. Секреты органического земледелия. – М. : Вектор, 2009. – 128 с.
16	За ред. академіка НААН С.А. Балюка, канд. біол. наук О.І. Маклюк Концепція органічного землеробства (грунтово-агрохімічне забезпечення). – Х. : ТОВ «Смугаста типографія», 2015. – 71 с.
17	Житомирський національний агроекологічний університет. Органічне виробництво і продовольча безпека. – Житомир : «Полесьє», 2014. – 534 с.
18	Сич З. Д. Атлас овочевих рослин / Сич З. Д., Бобось І. М.. - К. : [б. в.], 2010.. - 112 с. : кольор. іл.
19	За ред. А. І. Ящука Сільськогосподарські машини в овочівництві. – Х.: Плеяда, 2006.
20	Болотских А. С. Энциклопедия овощевода. – Х.: Фолио, 2005. – 800 с.
Додаткова література	
1.	Шевченко В.П. Біологічне рослинництво. / В.П. Шевченко, С.М. Каленська, Г.І. Демидась, Р.Т. Івановська, В.І. Дробот. – К., 2006. – 40 с.
2.	Методические рекомендации по биологической защите овощных культур от вредителей и болезней в открытом грунте. – К., 1990. – 80 с.
3.	Шикуча М.К., Псковська О.В. Система відтворення родючості ґрунтів. – К.: Національний аграрний університет, 2006. – 24 с.
4.	Методика биоэнергетической оценки технологий в овощеводстве / А.С. Болотских, Н.Н. Довгаль, В.Ф. Пивоваров, Л.В. Павлов / ВНИИССОК – М., 2009. – 32 с.
5.	Биоконверсия органических отходов в биодинамическом хозяйстве / Н.М., Городний, И.А. Мельник, М.Ф. Повхан и др. – К.: Урожай, 1990. – 256 с.
6.	Кизима Г. Все секреты плодородия на вашем участке. Природное органическое земледелие. – М. : Вектор, 2011. – 160 с.
7.	Методичні вказівки з гідровисіву овочевих рослин / [Вітанов О. Д. , Яровий Г. І. , Зелендін Ю. Д. та ін.]. – Х. : Плеяда, 2005. – 8 с.

Інформаційні ресурси

Пошукові системи мережі Інтернет – GOOGLE, Rambler, Yandex тощо.
Інформаційно-пошукові системи - GOOGLE Scholar, ГЛОБОС, Science Tehnology, AGRIS (<http://agris.fao.org/agris-search/index.do>), AGRO-PROM, Math Search.

Електронні бази даних (БД):

<http://nbuv.gov.ua>

<http://dnsgb.com.ua>

<http://sops.irbis24.org>

<http://library.vadimstepanov.ru/database.htm>

AGRICOLA (<http://agricola.nal.usda.gov>)

AGROS (<http://www.cnshb.ru>)

УКРАГРОТЕКА (<http://dnsgb.com.ua/dnsgb.html>)

CAB Abstracts (<http://www.cababstractsplus.org/>)

ФАО (<http://www.fao.org/agora/ru/>)

Directory of Open Access Journals (DOAJ) (<https://doaj.org>)

КОМПАСС (<http://ua.kompass.com>)

Базова історична література по сільському господарству 18-20 ст.
(<http://chla.library.cornell.edu>)

Укл. Вітанов О.Д., Куц О.В., Рудь В.П., Онищенко О.І.

Методичні вказівки

до виконання практичних, лабораторних занять та самостійної роботи з
дисципліни

***«Методологія виробництва органічної овочевої
і багаторічної продукції»***

для здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії у галузі знань
20 «Аграрні науки та продовольство», спеціальність 201 «Агрономія»